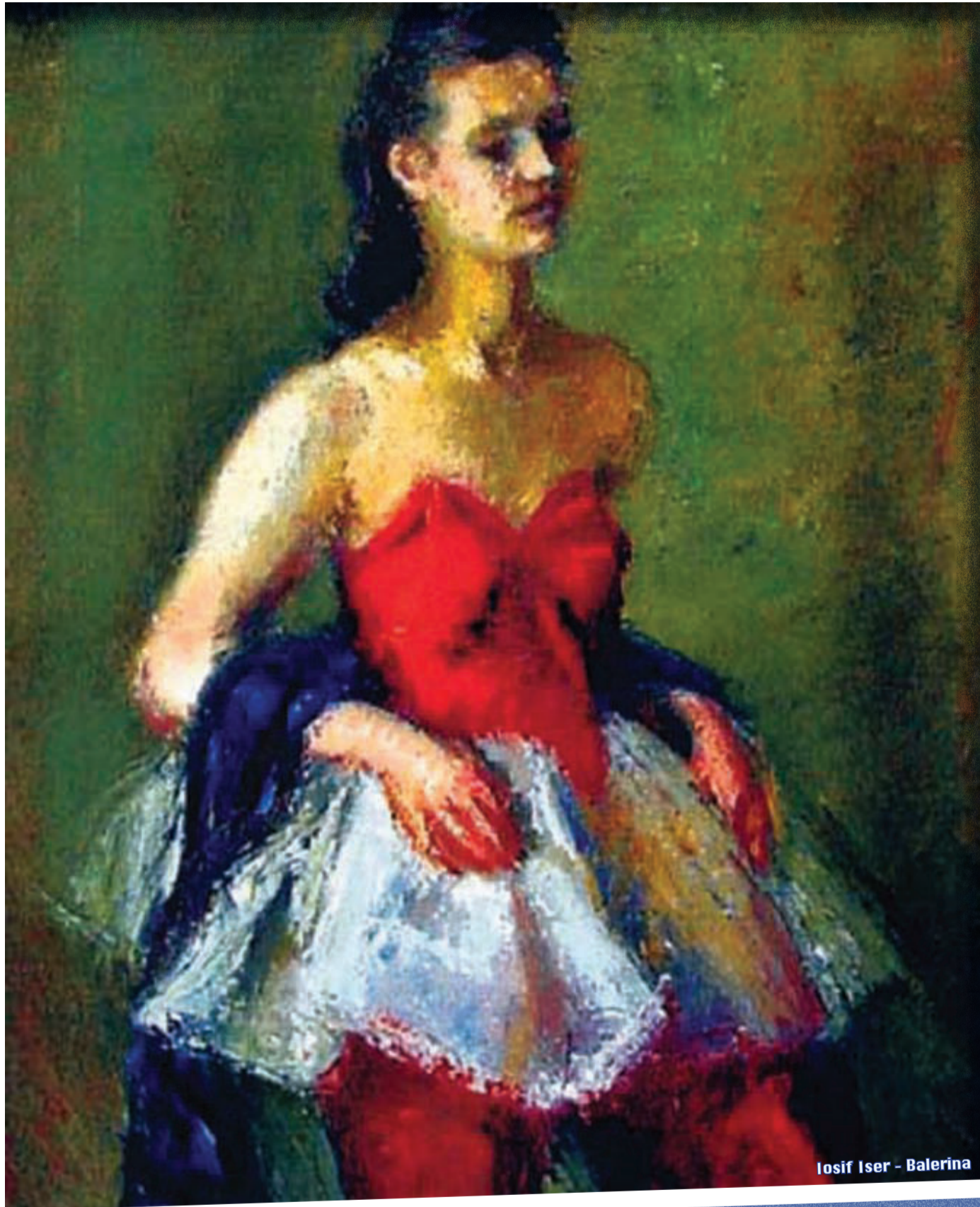

SCRISUL bănăţean

REVISTĂ TRIMESTRIALĂ A UNIUNII JURNALIȘTILOR DIN BANATUL ISTORIC
COFINANȚATĂ DE CONSILIUL JUDEȚEAN TIMIȘ

DIRECTOR: VASILE TODI

SERIE NOUĂ - ANUL I NR. 4 (4) 2012

Viorel ROMAN

Nostalgia după dictatura
ortodoxo-comunistă

Ana-Maria COTOȘPAN

Artificii convergente

Dan RADOSAV

Unul Lazăr, altul Nimeni

Victor NEUMANN

Despre particularitățile
regiunii Banat

Vasile TODI

De vorbă cu Ion Caramitru

George C. BOGDAN

Muzicieni bănățeni

Damian URECHE

Când vii

Leonard GAVRILIU

Prin zlota pusteii

Marian ODANGIU

Cronică literară

Vasile TODI

Însemnări în toamnă

Cornel UNGUREANU

„Frumusețea de bard pervers”

Ion Marin ALMĂJAN

Despre „bănățenism”

William Shakespeare

SONNET LXVI

Sătul de toate, moartea îmi invoc;

Văd vrednicul cerșind pentru mâncare,

Medalii pe distinsul dobitoc,

Credința răsplătită cu trădare;

Văd mantii aurite pe zălud,

Și țol de târfă pe virtutea pură,

Perfecția o văd proscrisă crud,

Și lașul văd puterea cum o fură;

Talentu-l văd de cenzori sufocat,

Știința uzurpată de prostie,

Disprețuit ce e adevărat,

Și rob la rău cel bun și de-omenie.

Sătul de toate, toate le-aș lăsa

De n-ar fi-n lume ea - iubita mea.

Traducere de Paul Abucean

VIORĂ
ROMAN

Nostalgia
după dictatura
ortodoxo-
comunistă

Nicolae Ceaușescu este cel mai bun conducător pe care l-a avut România în ultimi 85 de ani (adevărul.ro), iar după Institutului Român de Studii Sociale, 53% din români s-ar întoarce în epoca lui. Conform unui studiu al Pew Research Center, dintre bulgari numai jumătate sunt de acord cu trecerea la un sistem democratic occidental.

În fostul Lagăr, nostalgia după dictatura ortodoxo-comunistă este a tot prezentă. În Rusia, dispariția URSS-ului este considerată o mare catastrofa geopolitică. Mai ales că după revenirea la ortodoxie nu au fost rezolvate niciuna din problemele economice, social-politice. Așa se poate explica de ce milioane de ortodocși emigrează în masă spre vest.

Din România sunt trei milioane. Majoritate probabil cu sindromul Optimismului Nerealist, care bântuie ca o fantomă prin Europa, ca fantoma Ligii Comuniștilor văzută de Marx în 1848.

„In How unrealistic optimism is maintained in the face of reality”, Tali Sharot, Christoph Korn & Raymond Dolan constată în Nature Neuroscience; e-pub 9 oct. 2011, că 80% din occidentali suferă de Optimism Nerealist, sunt incapabili să gândească realist când sunt confrunțați cu realități dure pentru care nu-s pregătiți. Asta poate explica în parte și protestele Indignaților de falimentul statului so-

cial, o relicvă a Războiului Rece.

În Europa Centrală, creșterea economică de 3-5% a ajuns la 0,5% în primul deceniu al sec. 19. Venitul a 90% din populație stagnează sau scade, numai 10%, prosperă. După ce fascinația comunismului a dispărut, se volatilizează și cea a Americii.

Euforia din 1989 când s-a renunțat la Cortina de Fier care-i despărțea pe ortodocși de occidentali, s-a transformat treptat într-o nostalgie după timpurile bune din trecut. Până în 1989 mai era speranța că după Războiul Rece și refacerea unității creștine apare un nou model de urmat, după ce ortodoxo-comunismul slav și capitalismul anglo-saxon protestant au eșuat.

Paul Cézanne
-Jucătorii de cărți

Globalizarea este numai aparent ceea ce se dorea. Fără refacerea unității creștine se blochează energii sociale, cooperarea și coordonarea activităților economice bate pasul pe loc. În UE, România, Bulgaria sunt ținute într-o carantină cu speranța că Schisma din 1054 va fi depășită și se

vor orienta spre vest. Ce-i de făcut?

Vizita Fericitului papa Ioan Paul II la București a deschis noi perspective ortodocșilor. Cu toate că dialogul cu Roma nu-i pe măsura așteptărilor, președinții moldo-valahi Ceaușescu, Iliescu, Constantinescu, Băsescu sunt conștienți într-o măsură mult mai mare decât domnitorii greco-fanarioți sau regii germanii de necesitatea ieșirii în lume din groapa istorică în care sunt ținuți în lanțurile grele ale duhovniciei și soborniciei moscovite și constantinopolitane de mai bine de un mileniu urmașii legiunilor pierdute de la Dunărea de jos, românii.

Integrarea lor, mai ales a moldo-valahilor, care n-au făcut parte din Sfântul Imperiu Roman și Liga Creștină, azi UE și NATO, este numai un început promițător, un cadru formal necesar, dar departe de a fi suficient.

Integrarea în Europa a moldo-valahilor trebuie completată cu dimensiunea spirituală pentru a ajunge la o emancipare națională și socială a tuturor românilor, de facto, nu numai de jure. Asta se poate realiza numai prin refacerea unității în diversitate cu Biserica Romei de către Președintele țării și Patriarhul Său ortodox.

De un real folos în acest demers este Preafericitul Lucian cardinal Mureșan, arhiepiscop major de Făgăraș și Alba Iulia, membru de onoare al Academiei Române, experiența Bisericii Române Unită cu Roma, Greco-Catolică, a Școlii Latiniste, care au jucat un rol esențial în dezvoltarea culturii române moderne. Pentru că ideea emancipării, renașterii naționale este a corifeilor Școlii Ardelene, tot așa cum fapta unității naționale este a moldo-valahilor.

Sinteza dintre ideea și fapta națională, dar mai ales orientarea spirituală de la Moscova și Constantinopol spre Roma, spre Europa occidentală trebuie să meargă mână în mână. După asta sunt nostalgici, asta speră toți români, nu reîntoarcerea la dictatura de dezvoltare de la Carol II la Ceaușescu (1938-1989).

ANA-MARIA
COTOȘPAN

Artificii
convergente

Se veștejește floarea frumoasei tinereți. Dar sufletul nu-și pierde a sale daruri sfinte.

Vasile Alecsandri

Cine nu crede în nimic este capabil de orice.
Victor Hugo

Îmi place Hristosul vostru. Nu-mi plac creștinii voștri. Creștinii voștri sunt atât de diferiți față de Hristosul vostru.

Mahatma Gandhi

Satan nu este ateist, el este antiteist pentru că crede în existența lui Dumnezeu, dar luptă împotriva Lui.

Lucian Blaga

Fără Dumnezeu omul rămâne un biet animal rațional și vorbitor, care vine de nicăieri și merge spre nicăieri.

Petre Țuțea

Întâmplarea este pseudonimul lui Dumnezeu când nu vrea să semneze.

Anatole France

Cred, Doamne! Ajută necredinței mele.

Biblia

DAN
RADOSAV

Unul Lazăr,
altul Nimeni

Lumea a fost dintotdeauna împărțită după voia bogaților. Săracul a fost dintotdeauna parte a ceea ce a rezultat din această împărțire. Cel mai elocvent exemplu despre starea bogatului și săracului este evocat în Sfânta Scriptură a Noului Testament. Pilda „Bogatului nemilostiv și a săracului Lazăr”, pe care o găsim în Evanghelia după Luca, cap. 16, versetele 19-31, ne exemplifică un fapt, o întâmplare, care se încheie cu o dublă rezoluție. Mai întâi, vedem ce înseamnă să fii bogat și, în același timp, nemilostiv (după faptă și răsplată), iar, mai apoi, vedem și care este răsplata pentru săracul (Lazăr). Bogatul este cel care, chiar și atunci când

susține că și-a agonist averea prin muncă cinstită, are nevoie de cei săraci pentru a-și afișa averea în fața cuiva, pentru a „culege” laude și, din păcate, pentru a-l umili puțin (mai mult) pe cel sărac. El iubește statisticile, cifrele, procentele, zero-urile de după „1” înscrise în conturile personale. Are, prin urmare, el, bogatul, preocupări mult mai importante decât să contabilizeze boala, setea, foamea, neîncrederea și suferința săracului.

Tot dintotdeauna săracii au fost prea mulți, prea vizibili, prea „gălăgioși” pentru ca bogaților să li se „dezghețe” măcar gândurile (că de suflete, nici vorbă) pentru aceștia, pentru nevoile lor, pentru suferințele lor. Despre săraci nu se prea vorbește nici măcar în statistici. Ce, ați văzut vreun „TOP” în care foamea, setea, neîncrederea, nedreptatea, boala, oboseala fizică și psihică să fie obiectul vreunei statistici serioase? Evident, nu!

Atât de atotcuprinzătoare e Sfânta Scriptură încât chiar din această pildă vedem, fără vreun efort intelectual deosebit, cu ce se alege bogatul și cu ce se alege săracul, odată cu apusul vieții pământene al fiecăruia în parte.

la gândiți-vă, prieteni, că, și după două mii de ani, pilda aceasta este „vie”, cum viu este și numele săracului. Bogatul nu are nume, e „un oarecare”, e cineva al cărui nume nu a fost important nici atunci, și nici acum. În schimb, săracul a avut și are un nume: Lazăr. El este cel pomenit cu numele, bogatul rămânând doar un substantiv comun...

Regizorul Nicolae Mărgineanu, vorbind despre „suflet”, a spus în puține și, aparent, simple cuvinte, totul despre sufletul omului, nu înainte, însă, de a se lăsa purtat pe firul imaculat care străbate cu grijă, cu umilință și cu deferență, istoria strămoșească: „Să-ți ții sufletul curat, așa cum îți este cămașa de duminică”. Iar celor incapabili să se păstreze în această curățenie, le dă un răspuns magistral, martirul neamului românesc, Mircea Vulcănescu: „Nu vreau fericirea lumii cu de-a sila. Nu vreau omul abstract, umanitatea, ci OMENIA”.

Dacă, cititorule dragă, te-a cuprins și nu te-a mai părăsit Omenia, bogat sau sărac fiind, te vei bucura de atotbunătatea lui Dumnezeu și vei avea recunoștința semenilor. Mai mult, atunci când se va vorbi despre tine, ți se va rosti Numele... și nu vei fi un oarecare..., bogat sau sărac.

Analizele de astăzi asupra Europei Centrale și de Est presupun cercetări asemănătoare acelorale ale lui Alexis de Tocqueville. Potrivit lor este necesară examinarea atentă a posibilităților de instituire a democrației în funcție de nivelul general de instrucție al populației, tradiții, obiceiuri, forme de gândire, maniere de a percepe și de a practica religii, modalități de a întreține raporturi interpersonale și raporturi cu puterea politică. Adesea explicate prin zestrea lăsată prin mai multe limbi, culturi și religii (în curs de apariție sunt noile ediții, rescrise și completate, ale cărților Intelectualii Banatului: *Viața și opera lui Vasile Maniu*, *Interculturalitatea Banatului și Evreii Banatului*), studiile mele și-au propus să atragă atenția asupra faptelor semnificative dintr-o regiune aflată la confluența Europei Centrale cu Europa de Sud-Est. Ele încearcă să redefinească problematica identităților în funcție de dubla apartenență geografică pe care o are Banatul și în funcție de moștenirile plurale cuprinse în patrimoniul acestuia.

În comparație cu alte ținuturi ale Europei, Banatul are trăsături ce indică echilibrul dintre diversele influențe religioase și culturale: întâlnirile bisericilor ortodoxă și catolică; interferențele austro-germano-româno-sârbo-maghiare; coabitarea evreilor germani vorbitori ai limbii idiș cu evreii spanioli vorbitori ai limbii latino. E vorba de exemple strălucite ce invită la o nouă interpretare a istoriei și a relației ei cu viitorul. Văzute din această perspectivă, și pentru că Banatul le explică înruderirea, culturile României, Serbiei și Ungariei au o dimensiune central-europeană și una sud-est europeană. Asemenea aspecte, ce presupun un alt tip de evaluare, au fost de prea multe ori trecute cu vederea de istorici, filologi, sociologi, jurnaliști, ei luând în considerare în mod exagerat ideologiile la modă. De aici și controversele pe teme ce invită la o pluralitate și o complementaritate a perspectivelor. Bazându-mă pe rezultatele cercetărilor științifice mai vechi și mai recente încerc să atrag atenția asupra faptului că geografia și istoria nu pot fi ignorate atâta vreme cât ele indică semnele interioare și exterioare ale civilizațiilor; să arăt că epocile precedente s-au remarcat prin produse culturale interferente. În cazul Banatului, ele au încurajat deschiderile, circulația ideilor și a persoanelor, inovația, creionarea unei stări de civilizație.

Trecutul regiunii arată cum a fost posibilă coexistența mai multor limbi și a mai multor culturi, în ce context s-a născut o armonie interculturală, cum s-a format o societate modernă în care interesele în or-

dinea civilizației s-au situat mai presus de apartenențele comunitar-lingvistice și dincolo de sistemele națiunilor înarmate. Probabil, astfel, vom explica de ce spiritul inventiv a fost mai prezent și mai eficient în Banat decât în regiunile învecinate; de ce viața individului a dobândit importanță și a stimulat dorința de schimbare în plan social-economic și politic; de ce valorile colective tradiționale au fost conservate fără a împiedica inventivitatea. Dacă m-a interesat cum și cu ce rezultate civilizațiile exterioare au exercitat influențe asupra aceleia a Banatului a fost pentru că am urmărit să scot în evidență psihismul colectiv ce a rezultat dintr-o asemenea întâlnire, un psihism pe care l-am găsit ca fiind tolerant, având o continuitate între secolele al XVIII-lea și al XX-lea.

Produsele intelectuale și de civilizație ale românilor, sârbilor, germanilor, maghiarilor, evreilor, bulgarilor, slovacilor, romilor, boemilor din Banat s-au transformat, prin conviețuire, într-un patrimoniu comun. Acceptarea ideii potrivit căreia acest patrimoniu are identitate multiplă, dar și o profundă trăsătură socială comună, va contribui, sper, la un alt fel de interogații asupra trecutului și prezentului. În genere, culturile din regiunile de graniță ale unei țări sunt plurale. Ele nu se pot regăsi plenar într-o singură limbă. Așa se face că vestul României de astăzi, estul Serbiei sau sud-estul Ungariei de astăzi, acolo unde vorbim de aceeași regiune a Banatului, nu pot fi catalogate doar prin rezultatele culturii de limbă română, sârbă sau maghiară. În pofida faptului că astăzi este ceva mai puțin întâlnit decât altă dată, plurilingvismul a marcat profund regiunea în discuție, locuitorii ei fiind moștenitorii unei civilizații europene și promotorii voluntari ori involuntari ai conceptului de unitate în diversitate.

Scrise în secolul al XIX-lea de Paul Iorgovici, Constantin Diaconovici-Loga, Damaschin Toma Bojincă, Eftimie Murgu, Vasile Maniu, Vincențiu Babeș, Atanasie Șandor ș.a., operele istorice și literare de limbă română au intrat într-o corespondență de idei cu acelea ale Școlii Ardelene și cu acelea ale cărturarilor romantici moldavo-munteni. Tot atât de adevărat este că ele s-au aflat în consonanță și cu valorile estetice și politice promovate de pașoptiștii din capitalele culturale ale Europei. Folosind limbile germană și maghiară, unii dintre învățații români din Banat promovaseră ei înșiși bi- și trilingvismul spre a se face înțeleși și a penetra mai ușor în mediile culturale și politice ale Imperiului Austriac și ale Monarhiei Austro-Ungare. Cazurile lui Andrei și Alexandru Mocioni, Vincențiu și Victor Babeș sunt dintre cele mai reprezentative în amintitul sens. Creatorii în limbile germană, maghiară și sârbă au fost cel puțin la fel de numeroși, iar contribuțiile lor sunt imposibil de trecut sub tăcere. Nu lipsite de interes au fost rezultatele culturale în limbile slovacă și bulgară.

O parte dintre oamenii de știință și dintre scriitorii profesând în aceste limbi s-au ridicat

la nivelul exigențelor cercurilor academice și artistice ale Europei. Exemplul scrierilor semnate de: Mathäus Heimerl, Johann Nepomuk Preyer, David Oppenheimer, Leonhard Böhm, Jenő Szentklaray, Samu Borowski, Bodog Milleker, Dositej Obradović, Franz Liebhard, Andrei Lillin este edificator. Multi- și interculturala fizionomie a Banatului este dificil, dacă nu imposibil de cuprins în noțiuni și concepte etniciste. Coabitarea timp de două secole și jumătate trebuie văzută prin prisma condițiilor sociale foarte asemănătoare ale comunităților lingvistice și religioase, condiții datorate inexistenței aristocrației în perioada marilor colonizări efectuate de Habsburgi în secolul al XVIII-lea. Amestecul familiilor a fost notoriu în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și pe parcursul secolului al XX-lea, ceea ce explică formarea unei societăți civile deschise spre orice fel de alteritate. Căsătoriile mixte și trecerea de la o religie la alta au fost opțiuni frecvent întâlnite în Banat și mai rar vizibile în regiunile învecinate. Așa se face că familiile germano-maghiare de religie catolică au fost numeroase; la fel, familiile româno-sârbești de religie ortodoxă. Amestecul a fost stimulat și de biserica greco-catolică, aceea care a reprezentat de la începuturile ei o instituție religioasă destinată să medieze între ortodocși și romano-catolici. Familiile de evrei care s-au asimilat sub influența politicilor maghiare și române din secolele al XIX-lea și al XX-lea – generând familiile mixte iudeo-creștine – reprezintă și ele o dovadă a multiv- și interculturalității.

În altă ordine, importantă este variata producție artistică, arhitecturală și muzicală, a cărei identitate este imposibil de definit dintr-o perspectivă monolingvă. Adeseori, nici scriitorii n-au fost capabili să-și asume o anumită identitate comunitar-lingvistică sau religioasă, unii dintre ei fiind descendenții familiilor mixte ale Banatului. Provoacă a face speculații în jurul incertului concept de etnic, din când în când intelectualii regiunii au fost atrași de esențialisme. Cu câteva excepții ce nu trebuie însă ignorate, impactul propagandei lor a fost de scurtă durată și minor.

Argumentele de acest fel, multe altele pe care le voi povesti în câteva dintre articolele următoare, pledează pentru înțelegerea caracterului plural al istoriei regionale. Regândind lucrurile, vom vedea istoria mai ales prin prisma armoniei interculturale. În fapt, astfel cred că poate fi mai bine cunoscută și stimulată asumarea reperelor identitare locale și regionale. Recunoașterea pluralismului cultural întâmpină încă dificultăți și, din păcate, aspectul este vizibil în disputele ideologice, în partizanatele politice. E și acesta un motiv pentru ca să căutăm cel mai potrivit răspuns la pretinsul conflict al civilizațiilor identificat de Samuel Huntington ca fiind posibil în acest areal. Adică, să probăm că interculturalitatea regiunii Banat a reprezentat și mai poate reprezenta armonia relațiilor intercomunitare și interregionale, o istorie, o societate și o spiritualitate ale căror orizonturi fuzionează cu gândul la un viitor politic benign.

Pe omul, alături de care am muncit timpul petrecut în slujba „interviului”, întâlnindu-l în viața politică a României, după ce a coborât de pe tancul eliberator, am șovăit o clipă pe muchia nedumeririi, bănuindu-l capabil de fapte contrare propriilor simțiri. La scurt timp însă, el s-a desprins de ariviștii de felul lui Cicikov, care cumpără suflete moarte, devenind „Prințul revoluției furate”. Numele său? Ion Caramitru. Ion Caramitru, un artist lângă care nu poți sta ca intervievator cu aură de duhovnic laic, pentru că Ion Caramitru, alegând biblioteca în locul cârciumii, te surprinde mereu cu partea lui de replică. Mă bucur că am stârnit acest dialog, la capătul căruia, mi s-a întărit convingerea, că o înțelegere lipsită de fast, e de preferat unei... încăierări spectaculoase.

Vasile TODI

„Un monarh echidistant, ca o efigie sigură pentru popor”

Bună ziua, maestre.

Bună ziua.

Vă mulțumesc că ați acceptat să stăm de vorbă, „în vremea viețuirii noastre”, ca să folosesc o splendidă sintagmă nichitastănesciană.

Cu plăcere.

Ion Caramitru.

Acesta este numele dumneavoastră?

Nu.

Nu?

Nu. Numele meu, este Ion Horia Leonida Caramitru.

Și a cui a fost vrerea ca trei sfinți să sprijine un nume?

Fii atent: Leonida vine de la bunicul din partea tatălui meu, Ion vine de la bunicul din partea mamei, iar Horia s-a adăugat atunci când părinții mei „se certau” cum să mă boteze. Tata vrea numai Leonida, mama numai Ion, și atunci au căzut de acord să port ambele prenume cu condiția, ca lor, să li se adauge un al treilea și anume, Horia.

Iată unde duce neputința copilului de a-și exprima liber opțiunea. La atâtea prenume, m-ar surprinde, sincer, să aflu că mai aveți și un pseudonim...

Am să te surprind; mi se spune „Pino”.

Ăsta de unde mai vine?

Din copilărie.

Ce-ți este și cu copilăria...

Eu sunt născut în martie și mama, o îndrăgostită de plimbări prin București, cu puțin timp înainte de a mă naște - asta se întâmplă prin februarie - a alunecat pe un trotuar poleit cu gheață. A căzut rău, atât de rău, încât imediat s-a gândit că sarcina i-a fost afectată.

Văzând-o extrem de speriată, un frate de-al ei, care ulterior a murit pe front și, care urma să mă boteze, o încuraja repetat, spunându-i: „Mai liniștește-te dragă, precis va fi băiat și vei vedea că va fi ca Pinochio, vei da cu el de pământ, și el, năzdrăvanul, nu va păți nimic.

Haideți să ne oprim la cererea închipuirii, lângă Institutul de Teatru din București. Priviți la acel tânăr înalt și aproape frumos, misterios fără îndoială, care urcă treptele institutului cu responsabilitate elaborată a viitorului și răspunde la numele de Ion Caramitru. Ce caută el acolo? Cine l-a îmboldit?

Eram în clasa a X-a, eu fiind prima serie, care a terminat cu 11 clase, cei dinaintea mea, au terminat cu 10 clase și ulterior s-a ajuns la 12. Ei bine, atunci au venit la noi la școală, doi profesori de la Institutul de Teatru, în căutare de talente. Acești profesori, au intrat în clasa noastră la ora de dirigenție, și ne-au pus - ne-au rugat - să citim ori să povestim ceva. Eu în perioada aceea, făceam sport de performanță, dar, aveam și o bună pregătire artistică, să spun așa, de la mama mea, care iubea enorm poezia și chiar recita din ea. Ei, am citit și eu ceva și la sfârșitul orei, unul din ei mi-a spus: „Dumneata trebuie să vii la institut pentru pregătire”. M-am dus, acolo m-am mai șlefuit și profesorii de la institut, credeau că eu termin liceul, dar eu terminam cu un an mai târziu

și ei, când au aflat că mai am un an de liceu, au fost oarecum dezamăgiți. Dar, soarta a fost bună cu mine, pentru că anul următor, când am intrat, am avut un profesor foarte bun.

Pe cine?

Pe doamna Beate Fredanov.

Un dascăl care nu lucra cu grupa, ci cu individul.

Exact!

Erau atunci la teatru, maestre Caramitru - din câte am citit și eu, niște dascăli-îndrumători, ca să spun astfel, care determinau studentul, să creadă că scena este un coridor prin care trece realitatea. Astăzi, existența efectivă mai traversează scena?

Sigur, dar este o realitate dublată de metafore poetice, de construcții savante. Din păcate, de multe ori, de prea multe ori, prea „savante”.

Când se desăvârșește actorul, atunci când face din artă un scop în sine, sau atunci când slujește arta ca pe un mijloc de a conversa cu spectatorul?

Eu cred, că actorul trebuie să se caute pe sine însuși, asemeni unui instrument muzical pe care trebuie să-l exersezi, pentru că, pe de o parte, să răspundă, să zicem, intențiilor și scopului artistului care cântă la acel instrument, iar pe de altă parte, prin folosință continuă, sunetul se șlefuieste, se îmbunătățește, iar relația instrumentist și instrument devine o relație atât de intimă încât nu se mai pot diferenția.

Actorul e și instrument și orchestrant.

Da, prin corpul nostru, prin glasul nostru, prin ființa noastră toată.

Trei actori pe care îi cunoaște eternitatea teatrului românesc?

Trei vii și trei morți e prea mult?

Dimpotrivă, dar atunci să începem cu cei pe care îi cunoaște deja veșnicia teatrului.

Toma Caragiu, George Constantin și Gina Patrîchi. Iar dintre cei de astăzi...

Victor Rebengiuc?

Fără îndoială, apoi Mariana Mișuț, Valeria Seciu...

Avem prea multe facultăți de teatru, maestre Caramitru!

Așa e!

Dar, ce mi se pare mie malign pentru sănătatea teatrului românesc, este faptul ca în aceste - hai să le spunem - facultăți, predau niște mari anonimi, care, răpesc tinerilor; o componentă esențială pentru un artist, anume perspectiva.

Da, ai dreptate, dar vezi, odată cu autonomia universităților, toate centrele universitare, au avut ambiția să deschidă și cursuri de artă, nu numai de teatru. Din păcate, lucrul ăsta, nu a dus la o îmbunătățire a calității pedagogiei, ci din contră, învățământul a decăzut îngrozitor.

Ați fost ministru, ați fost în vârful trebii, de ce n-ați sunat din trâmbița disperării?

Cum să nu? Când eram în guvern, ministrul Marga, a impus și universităților de artă, sistemul de doctorate obligatorii, și astfel, artiștii mari, nu au mai putut să ajungă la catedră. Am avut atunci o discuție dură cu dânsul, în care i-am explicat atunci, de față cu ceilalți miniștri, că hotărârea sa, va duce la degradarea învățământului, și i-am dat exemple, cum ar fi Pavarotti, care trăia atunci,

nu putea să predea canto la București, din pricina hotărârii domnului ministru Marga, Gheorghe Zamfir, nu putea ocupa o catedră din același motiv, ori Liviu Ciulei sau Andrei Șerban, care sunt profesori la Universitatea Columbia din New York, la fel, nu ar putea preda la București regia, ș.a.m.d.

Lui Gheorghe Leahu, artistul sub conducerea căruia Teatrul Național din Timișoara, a cunoscut cea mai fertilă perioadă din istoria sa și vreau să reamintesc domniei voastre și să fac cunoscut acestui artist emerit, la Timișoara, au trudit, nu, nu au trudit, termenul îmi este impropriu, deoarece truda nu aduce satisfacție, au hârnicit, mari regizori: Ion Maximilian, Horia Popescu, Dan Nasta, ba chiar și Marietta Sadova, cea care numea actorii, „copiii de duminică ai lumii”, ei bine, acestui artist, îi spunea Maria Ventura prin anii 50 la Paris, atunci când a aflat că tânărul Leahu, iubește șfelnic o acțiune fără studii de specialitate: „Dar, Leahule, dacă s-ar cere studii aici, ar rămâne Parisul fără artiști!” Asta și fiindcă veni vorba de studii trebuincioase artei. Apropo, îmi puteți spune acum și aici, trei actori - că artiști nu mai avem - ai teatrului timișorean?

Din păcate, nu.

Asta e, haideți să ne întoarcem la studiile lui Marga.

În artă, doctoratul unui artist, este opera lui.

Care este răul cel mare cu care se confruntă astăzi teatrul românesc?

Obişnuința, rutina, din păcate, acestea sunt tarele teatrului.

Și incultura maestre, incultura celor care urcă pe scenă, și-mi susțin observația, cu părerea maestrului Beligan, care spune că actorii, marea lor majoritate, au cultura personajelor pe care le-au interpretat. De ce râdeți?

Păi râd, râd pentru că e o definiție puțin riscantă. Dacă se referă la lipsa de cultură a actorului român care face figurație, atunci da, figurația, mai precis personajul fără nume, n-are nicio cultură, dar actorul care face Hamlet? În general însă - e adevărat ce spune meșterul - lumea noastră nu excelează prin studiu.

Domnule Caramitru, maestre Caramitru, comportamentul uman, arareori este guvernat de etică.

Da, mai ales când în spate, sunt niște interese, mai „rafinat” decât vă imaginați.

„Doamne, cum am uitat să trăim!”, se confesa recent, duios - tânguitor, maestrul Radu Beligan. Dacă viața, ar avea ediția a doua, ce-ați schimba, domnule Ion Caramitru?

Nu știu! Dar, dacă aş putea începe viața cu mintea de acum, ceea ce din punct de vedere existențial, ar fi o dramă, aş fi mult mai trist la tinerețe, și mult mai vesel la maturitate. Sigur, m-aș odihni mai mult, m-aș conserva mai bine, aş citi mai mult decât am reușit până acum și aş gândi mai realist.

Pe mulți actori, talentul dumneavoastră, îi învecinează cu invidia, pe alții îi nefericește.

Așa este, sunt mulți, chiar foarte mulți, care chiar mă urăsc. Deși, în anii aceștia de crize succesive, am făcut bine pentru unii din ei și pentru

(continuare în pag. a 5-a)

„Un monarh echidistant, ca o efigie sigură pentru popor”

(urmare din pag. a 4-a)

teatrul românesc. Unii din ei, sunt colegi, sau foști colegi, pe care i-am descoperit în dosarul meu de securitate.

Ticăloșie bizantină...

Ei sunt cei care mă urăsc cel mai tare. Dar mai sunt și alții, împinși din spate, de unii gen „România Mare”, foști comuniști care nu pot să suporte ideea că mai este unul care aduce aminte lumii de ce au făcut și cine sunt. Pășesc de multe ori să fu atacat mișelește pe teme minore.

Nu vă puteți „lăuda” cu dușmani de anvergură?

Nu, în schimb, pot să mă laud, că fac parte din cei o sută și ceva, aflați pe lista neagră a lui Vadim Tudor.

Între răul care aduce folos și binele care dăunează cum ați ales ca om politic?

Niciodată răul care ameliorează. Sunt genul de om care merge la esență, care alege calea lui.

Și calea dumneavoastră care este?

Calea mea este cea pe care am pus-o în pagină acum 18 ani, într-un discurs pe care l-am ținut la Camera Comunelor la Londra, un discurs al omului liber care nu acceptă compromisul.

Nici măcar concesiile politice, deși, om politic fiind, sau și om politic, știți mai bine decât mine că în politică, principiile se numesc interese.

Din acest motiv nu am putut fi de acord cu acea alianță împotriva naturii: PSD-PNL+PNT-CD.

Cum s-a născut sintagma, „revoluția furată”?

Terminologia s-a născut, atunci când foștii comuniști, activiștii lui Ceaușescu, care au apărut hibrid după manifestările de la Timișoara și București, au confiscat-o pe frumoasa revoluție și, i-au impus voința și caracterul. Dar grav cu adevărat, este că tot ei se află de atunci la putere.

Sunteți apropiat de o casă, o casă, guvernată - după cum o recomandă capul ei - de statut și tradiție, Casa Regală a României. Ce a dus la această proximitate?

Eu am susținut de la început, că șansa României de a reveni la normalitate, ar fi fost respectul Constituției din 1923.

Despre care Petre Țuțea spunea, că fiind cea mai bună de pe continent, s-ar cuveni să fie eternă.

Era cea mai democrată din Europa și atâta vreme cât funcția supremă în stat e ocupată de o Casă Regală de tradiție și care nu este implicată politic și nu participă la lupta electorală pentru putere, ai garantat un monarh echidistant, ca o efigie sigură pentru popor. Oricâtă vreme luptele politice de la noi în sistemul constituțional pe care îl avem nasc un președinte cu puteri supradimensionate, având la dispoziție serviciile secrete și toate pârghiile de forță, în acel moment România este anesteziată. În 1923 și mai ales între cele două războaie, România a avut cea mai bună poziție europeană posibilă. Era prinsă între primele zece țări ale lumii ca dezvoltare economică.

Prin prisma experienței dumneavoastră, cum se vede viitorul României?

În acest moment, din păcate...

Haideți să ne îndepărtăm disprețuitori de „erotica puterii” și să ne apropiem de înălțimea celestă a scenei. Extrem de multe „noi viziuni regizorale”, mă asigură că o prostie, chiar dacă e nouă, tot

prostie rămâne.

Dacă sunt lipsite de acoperire, da.

Ce acoperire?

Filosofică, scenică, ori dacă sunt experimente în gol, formale. Dar sunt și regizori, care... cum să spun... exagerează puțin în partea formală dar nu uită ce stă la baza unui text dramatic. Și atunci experimentul are valoare.

Teatrul cel Mare, cum s-a numit de la începuturile sale până în anul 1875 când Alexandru Odobescu, directorul său de atunci, i-a așezat pe frontispiciu noul nume: Teatrul Național, astăzi, sub domnia dumneavoastră, este „vizitat” de public?

Din fericire, la mine la Teatrul Național din București, sălile sunt nu pline, arhipline; astfel încât a trebuit să introduc matinee și sâmbăta și duminica. Am în fiecare seară cam 1500 de spectatori la trei săli. Depășirea în ultimii doi ani a numărului de spectatori, este de 180%. E un moment bun, un moment fast.

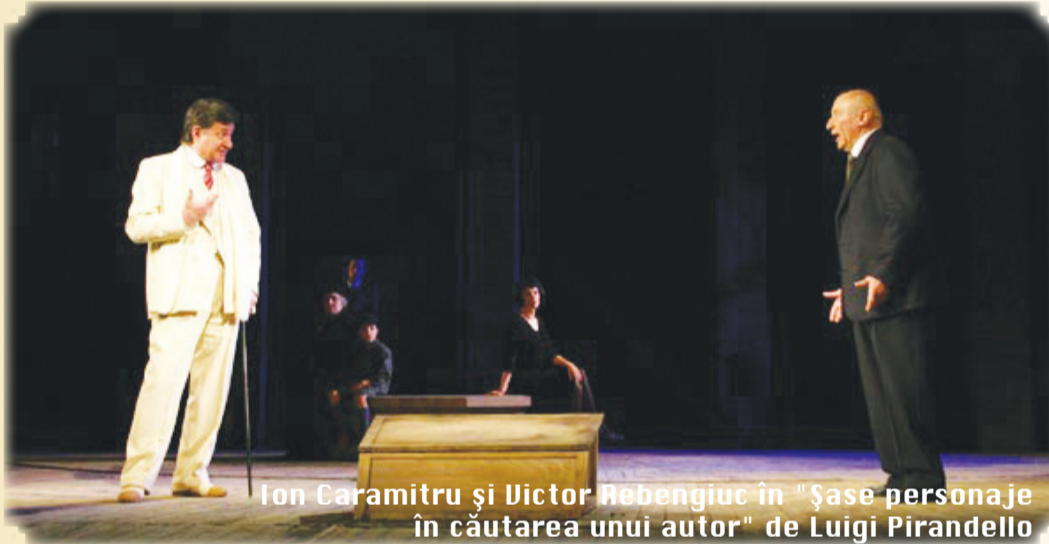
An prielnic în vreme de criză.

Criza a îndreptat lumea spre teatru.

Se teme de ceva Ion Caramitru?

Da, de recrudescența comunismului!

Dacă tot reveniți - uneori obsesiv - la comunism, la sistemul pe care Petre Țuțea îl caracteriza drept

Ion Caramitru și Victor Rebengiuc în „Șase personaje în căutarea unui autor” de Luigi Pirandello

un cancer social, unde se instalează, rămâne pus-tiu, vă rog să-mi spuneți, cum îi vedeți astăzi, pe cei doi corifei ai comunismului care și-au dorit enorm să vă aibă aproape după 1989: Petre Roman și Ion Iliescu.

Petre Roman, fiul unui cominternist, Ion Iliescu, vechi activist al Partidului Comunist, o figură... era să spun, mai luminoasă în interiorul nomenclaturii, considerat și întreținut de securitate, ca zvon, de posibil urmaș a lui Ceaușescu...

Asta știu, dar eu vreau să aflu cusururile sale, metehnele care v-au îndepărtat de el.

Are toate defectele structurii umane și schizoide a comunistului de carieră; a activistului de carieră. Pe el nu-l interesează nici ce se întâmplă cu ceilalți oameni, nu-l interesează nici care este statutul unei țări democratice cum a fost România, îl interesează strict interesul lui și interesul clanului din care face parte. Ceea ce mă face și mă umple de mânie, era să zic, e că i s-a lipit definiția de cinstit și sărac, câtă vreme a fost capul, timp de 10 ani, al unui partid și al unei țări, în care s-a furat pe rupe. Vă întreb: Ali Baba, dacă am lua povestea lui Ali Baba și cei 40 de hoți, numai cei 40 sunt hoți? Ali, ce este? Ali de fapt conduce pe cei 40 de hoți. El, Ion Iliescu, este Ali Baba, nu-l cred deloc sărac și deloc cinstit!

Teribil bătrânul edec... Petre Roman?

Petre Roman, așa cum lumea l-a perceput, și cum l-a amendat de câte ori a candidat, este un profitor. Un profitor al acestor conjuncturi.

Domnule Caramitru, puteți expune un om veritabil, al Revoluției Române?

Un om cu nume?

Evident!

Toți cei care nu au cerut certificat de revoluționar.

Dumneavoastră ați cerut?

Eu am refuzat.

Mircea Dinescu?

Și el. Noi am înființat împreună cu Radu Filișescu, „Asociația revoluționarilor fără privilegii”, pe care am înregistrat-o juridic. Legea care a dus la privilegiul post-revoluționar a fost una din diabolicele idei ale lui Iliescu. Pentru că în momentul în care a dat privilegiul și nu puțin, celor care au fost în revoluție pe de-o parte, el a sperat să le pună fermoar la gură și să nu mai conteze cei autentici și, a și deschis ușile să intre tot felul de oportuniști, cei mai mulți, cei care au inundat piața, ca să spun așa.

Maestre, nu mă interesează cine este președintele revoluționarilor fără privilegii, dar ca președinte al UNITER, în principiile căreia își află loc și apărarea intereselor oamenilor de teatru, vă preocupă cu certitudine, soarta actorilor tineri, care dorm prin cabine, mascându-și cu distinsă moralitate sărăcia în care se zbat. În numele lor, vă întreb cu sinceră mirare, dacă știți că un actor - talentat fără îndoială - câștigă în România de azi, 150.000.000 de lei? Vechi, desigur, dar buni. E vorba de Valentin Uritescu.

El a spus asta, într-un moment în care, atacându-mă pe mine la baionetă, dorea să dea impresia că a fost frustrat la un moment dat de mine ca director al Teatrului Național, că i-aș fi micșorat veniturile. Ceea ce este complet aberant. El spune că jucând în cinci spectacole la Teatrul Național, în anii trecuți și luând nu știu câte milioane la fiecare spectacol, ajungea la această sumă. Întâi că eu nu cred că el ajungea numai din contractele cu Teatrul Național la această sumă, poate mai avea și alte colaborări, dar atacurile lui și ce spunea acolo, sunt total aberante. Eu am venit în teatru în anul 2000 în luna iunie, iar spectacolele în care juca el la „Național”, mai puțin Tache, Ianke și Kadîr, erau deja oprite.

Maestre Caramitru, vă respect prea mult, pentru a fi în stare să cred că dumneavoastră ați putea fi un interlocutor cu care să tabloidizez o discuție. Pe mine nu mă preocupă banii mulți câștigați de unul, ci mă neliniștește „bănuțul văduvei”, oferit celor tineri.

Cei tineri mai ales cei din provincie, n-au decât să repudieze astfel de afirmații, pentru că, pe de o parte, minte, exagerează, pe de altă parte, el tot ce spune în general, e efectul unei minți rătăcite.

Maestre, dacă nu le putem oferi tinerilor siguranța materială a zilei de mâine, poate mă ajutați acum și aici, să le oferim măreția unei demnități artistice pilduitoare.

Ștefan Iordache! Ștefan Iordache, un om profund legat de profesiunea lui, sălbatic în sensul acesta, ancorat în realitatea lui teatrală cu ambiție și orgoliu.

Credeți că am uitat să vă întreb ceva?

Da, cine este actorul meu favorit?

Chiar așa; cine?

Horățiu Mălăele.

„... cineva de departe, de nicăieri, din Banat, ivit fără autorizație și căzut ca din cer, a scris - dacă se poate - pentru muzica europeană o primă operă românească, egală dintr-o dată cu operele vii. Noutatea emoțională a supărat. Atitudinile organizate s-au simțit jignite. În marele întineric, cine a îndrăznit să aprindă o lampă?”. (Tudor Argezi: „Bilete de Papagal” octombrie 1928).

Cu acest MOTTO, strigăt de durere, dar și de biruință, pornește schița despre „Năpasta lui Sabin V. Drăgoi”. Broșura nu are decât patru capitole: I. Contribuția lui Sabin V. Drăgoi la fondarea unei școli naționale de compoziție; II. Apariția „Năpastei” și mesajul ei pentru muzica lirică românească; III. Prezentarea „Năpastei” la Opera Română din București și ecourile stărnite de ea; IV. Drama muzicală a lui Sabin V. Drăgoi la Opera Română din Cluj.

Ca o caracteristică pentru climatul social al epocii, autorul relevă cum în 1920, pe când Sabin V. Drăgoi era student la Conservatorul din Cluj și-a mărturisit orientarea spre

folclor, scriind un articol în legătură cu problema muzicii populare și a fondării unei școli naționale de compoziție, pe care l-a prezentat redacției ziarului Patria. - „Articolul n-a apărut niciodată - subliniază George Sbârcea - și nici manuscrisul nu i-a fost înapoiat, poate pentru că avea un ton prea polemic, autorul luând poziție împotriva epigonismului francoman și a formalismului în artă. El (Drăgoi n.n.).

încheia astfel: „Mai bine să noteze cineva bine zece cântece populare, decât să scrie o lucrare proastă și formalistă. Așa cum există o limbă românească vorbită, există una muzicală și spre ea trebuie să se, îndrepte, ca spre singurul izvor de creație care ne poate duce acolo unde dorim cu toții, atenția compozitorilor”.

Un an mai târziu, ca student la Conservatorul din Praga, Sabin V. Drăgoi, de data aceasta mai documentat, dar totodată mai îndârjit, publică în revista „Muzica” din București (nr. 12/1921) un articol, „Asupra muzicii românești, în care, printre altele, cheamă pe creatori să-și îndrepte privirea spre ruși, cehi și scandinavi, popoare la care se manifestă mai hotărât tendința națională în muzică: „Oricât de înrudiți am fi noi cu francezii ci italienii, în muzică suntem străini. Dacă cercetăm ce e original și frumos în muzica rusească, aflăm cântecul popular care a fost și este totdeauna baza oricărui început.

Deci să ne unim, cum au făcut-o „cei cinci” ruși, să scriem românește, să punem stavilă curentelor străine, controlându-ne riguros inspirația.”

Cu un asemenea entuziasm, cu o formație de artist care știe ce vrea, Sabin V. Drăgoi reîntors acasă, lucrând ani îndelungați în climatul prielnic din Banat, s-a aplecat cu nemărginită dragoste asupra inspirației populare și s-a integrat în mișcarea autorilor conștienți care au pus bazele școlii naționale de compoziție.

Analiza operei „Năpasta”, compusă în intervalul 1 ianuarie - 25 octombrie 1927, pe când Sabin V. Drăgoi era director la „Conservatorul Municipal” din Timișoara, reliefează cunoștințele muzicale solide ale lui George Sbârcea. Lucrarea a rămas până în zilele noastre în repertoriul permanent al Operei de Stat din Cluj, un document de trainică, incontestabilă valoare lirică, de majoră expresie sonoră.

*

Cu toată extinderea lor limitată, aceste prezentări, departe de a fi complete, conțin totuși date esențiale din viața și opera celor trei însemnate figuri muzicale. S-a scos în relief ce a rămas viabil din creația lor ca să înfrunte vremurile. O ținută literară laudabilă, o informație bogată, un aport personal merituos, compensează numărul redus de pagini și înscriu aceste plachete printre strădaniile care nu vor fi ignorate de viitorii cercetători.

CÂND VII

DAMIAN URECHE

Te-adun în mine, dulcea mea risipă;
Te cer luminii - nestatornic dar,
Să-ngrămădești eternul într-o clipă,
Și cerul tot într-un surâs fugar.

Te-adun în pauza dintre două șoapte
Cu scânteieri de crin și de zăpadă,
Când lași pe ochii mei de zori și noapte,
Petala gurii, tremurând, să cadă.

Vii ca o boare de tăceri topite,
Să împietrești un fulger lângă-o stea,
Și să-mplinești în fluvii domolite
Furtunile iscate-n tâmpla mea!

1961

O trăsură trasă de cai negri înaintea
agale prin zloata pusteii. Caii se opintesc greu în ham. Pantea Păunescu, vizitiul, îi șfichiuieste ușurel eu biciul.

Pe capră, în stingă vizitiului, stă briga-

dierul Fănică Pârvan. Pe scaunul din spate, agronomul. La picioarele sale se văd câteva lădițe din scânduri de brad negeluite. De o parte și de alta a drumeagului moale se întind la nesfârșit tarlalele verzi de grâu, orz și secară. Agronomul scrutează întinderile, comparând nuanțele de verde. Unde i se pare că temperatura scăzută a iernii a dăunat dezvoltării plantelor, strigă:

- Oprește, Panteo!

Pantea trage de hățuri: „Ptruu!”

Agronomul și brigadierul sar din trăsură, luând cu ei o lădiță de lemn și un hârleț. Calcă anevoie pe ogor. Pământul zemos se lipește

de bocanci, îngreuindu-i.

- Aici, Fănică!

Brigadierul sapă o brazdă, pe care agronomul o îndeasă în lădiță. Pământul e moale și rece, negru. Grâul crește viguros. Locurile palide sunt rare. E un lot experimental semănat cu soiul „San Pastore”. Trebuie să dea zece tone la hectar. Analiza de laborator va arăta cum îi merge griului, cum simte el primăvara.

Cei doi, ducând lădiță, se întorc la trăsură.

- Dăi drumul la Casa-laborator, Panteo! Sclipește pusta verde. Aburește.

Unde-s ciocârlile, să-și înstrune viorile și să cânte creșterea grâului?

De la *Tăcerile renului*, Editura Facla, 1974 și *Levitație*, Editura Litera, 1979, urmate de *Voluptatea drumului*, Editura Facla, 1980, *Sublimarea pasiunilor*, Editura Facla, 1988, *Unchiul meu, aerul*, Editura de Vest, 1996, *Contestreno*, Editura Mirton, 1999, *La trapez general*, Editura Marineasa, 1999, *Dorfleben in Südosteuropä (vormals) Viața la țară în sud-estul Europei (pe vremuri)*, Editura Mirton, 2001, *Ningeniu*, Editura Mirton, 2002, *Alaun*, Editura Mirton, 2003, *O problemă a jafirilor*, Editura Mirton, 2004, *Ibis speculari*, Editura Mirton, 2004, *Cuțit pentru lectură*, Editura Mirton, 2006, *Eurero*, Editura Mirton, 2010, până la recentul volum *Bietul templu, poeme*, Editura Mirton, 2012, Marcel Turcu este una dintre cele mai constante prezențe în spațiul poeziei românești contemporane.

Descins din mantaua suprareliștilor și conectat la direcția lirică a esteticii lui Ion Barbu, Marcel Turcu face parte din acea categorie de creatori pentru care poezia nu înseamnă, nici pe departe, o punere în cuvinte a lumii înconjurătoare, o zicere ori o rostire, fie și abstractă, despre ea, ci cu totul altceva. Chiar dacă, adesea, reperatele par a veni, ferme și clare, dinspre aceasta, nu e decât o iluzie: poetul forțează limitele cuvântului, silindu-l nu să încapă într-o formă, diferit definită, realul, ci să-l genereze, să îl producă. Un real, o lume, un univers, așa zice, paralele: o altă dimensiune care ajunge, forțată fiind, să se asume pe sine, să provoace cititorul la a se lăsa sedus pentru a trăi altfel și altunde. Într-un spațiu și timp existente doar în și prin poezie: un fel de orice potrivire cu lumea cunoscută este o pură coincidență!

Prin urmare, în sensul pedestru, cuvintele încetează să mai fie cuvinte, versurile, poemele nu sunt decât, vai, o limită convențională și convenționalizată. E drept, una necesară pentru a putea comunica. Dar dacă cititorul izbutește să depășească această limită, el dobândește garanția

intrării într-o zonă subtilă, pluridimensională, profund distorsionată, fascinantă, seducătoare, caleidoscopică, o lume a fantasmelor, a metamorfozelor imprevizibile, un univers proteic imposibil de controlat. Un univers în care adrenalina poetică atinge cote maxime, halucinante: „Baie publică aristocratică – cartea! Treptat spulberate și ararate-/ orbite! Razele de sare – o carte: aer rarefiat și respirabilă;/ Inaccessibilă, totuși, relief tasat, odihnitoare, precum asediul -/ Hoția calmă; în ordine – jaful!/ Spolierea scriitorului, mișcările lui serpens, de fulgă/ Apoi fulgerul...// Ajungi vertij, pătrunzând ecranul;/ Levitând – plop înalt – singur – ești ora!// De câțiva ani, provenind cu toții -/ Firesc, nefiresc: habitual, derivam aiurea.../ Soseam mereu vinerea, în preajma urii din calendar-// Derivam aiurea!// Aștept nordul: finlandez, granule; vine-o voce-crom din/ Abatrenă, pentru noi -/ Presbiții...” scrie Marcel Turcu, în poemul care inaugurează volumul *Bietul templu*.

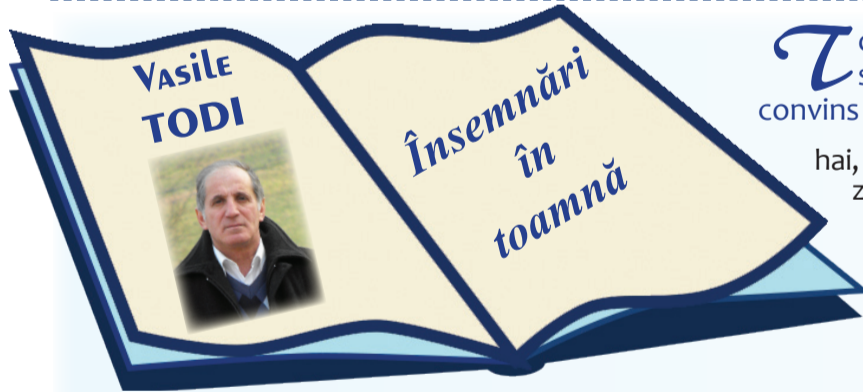
Parabolă ironică și, mai ales, autoironică, viziunea asupra cărții (scrisului, poeziei, literaturii, culturii, în general) ca baie publică aristocratică este, așa zice, emblematică pentru demersul liric de acum al poetului. Tentația autoreflexivității ocupă spații considerabile, aproape fiecare dintre poeme fiind, la limită, un soi de artă poetică prin care autorul – pornit într-o călătorie sofisticată și halucinantă printre secvențe, frânturi de repere culturale, de toposuri ale istoriei, dar și ale artei universale, ale vieții spirituale, dar și ale politicii (!) – se caută, se plasează efemer, se circumstanziază în raport cu lumea, cu timpul, cu vremurile cărora le este contemporan: „Ninge cât rezistă amiaza: gol meridianul -/ Ninge pentru substanța meridianului;/ Meridiani-regio!...// Gol, meridianul!// Dacă privesc prin geam în adâncuri, mai cred că totul/E Fanar sau – mai bine, cultura – cultura fanariotă.../ Incendiile ideii de anotimp sunt nemuritoare...// În iernesimi, regina e aproape, emulsie;/ Cartea reginei pare topită și ea -/ Regina, însăși, devenind moleculară...// O violență de alb-intens: cei cu orbitele violente sunt alții -/ Ochii, nu! Ochii vor să participe în syntagmata (spațial/ Poligonal din fața Parlamentului Elen)... ochii vor să/ Participe la schimbarea severă a Gărzii Naționale de Linie,/ La orele 13 acut -/ La ora de glonte – 13!...// Așadar, ninge cu acuitate!/ Imperial -/ Incendiile ideii de anotimp, par nemuritoare.// Ancore -/ La paritate, cum vin și zăpezile,/ Sunt ca do-

larii// Fumegă!...” (Imperială).

O anxietate fundamentală domină suprafețele lirice. Ca privire printr-un ocean caleidoscopic, cuvintele par a părăsi dicționarul, se apropie și se îndepărtează unele de altele, se amestecă, se ciocnesc, rimează accidental, se sparg, se (re)inventează: „Calină, apa, în haruspicii, aer-gard cadrilat cu sigiliul de stat/ Al unei mici horbote-europaeus.../ Din prismet de serdar, în caftan de miroir, vertebrat în plugar și ajuns/ Ecuatie...// Vrei s-ascuți și să vezi, în asceza – zăpezii și-ntr-un grup statuar -/ Un huil de cornee...// Nu e trup, nu e vād: e pontif selenat și hornul ca o cină de/ Seară// Vizieră și coif; nu ești tu; nu sunt eu: doar castroane, mereu/ Cu aripile întinse -/ Precum lilieci...// Semisferă și steag; peripeții de drumeag;/ Zei mărunți, colerici, practicând amnezia...// Călător ticălos, fără har, fără stea -/ Fără acte pe nea: uriaș burduf de carte/ Gara...// Călător ticălos, cu plozii pejos, cu/ Frunte lată de Buhara!” (Anarhisme).

Suprerealismul face, paradoxal, casă bună cu intertextualitatea, multe dintre poeme au motto-uri șocante, neverosimile, preluate din Paul Klee, Stephane Audeguy, Philip Roth, George Orwell, M. Foucault, J.L. Borges, Kawabata, Delecroix, Jean Dubuffet, dar și din cărțile sacre. De prea puține ori, însă, acestea îi pot folosi cititorului ca busole utile întru decriptarea discursului poetic. Dimpotrivă, ele se adaugă misterului, transformându-l într-un mister și mai mare, complinesc declarația belicoasă a autorului din Cuvântul stânjenitor care prefațează volumul: „...se pare că autorul volumului de față, ar fi prelevat urme de ventuze în munți atunci, în DIMINEAȚA MAGICIENILOR (v. Și romanul omonim al scriitorilor Louis Pawels și Jacques Bergier – ed. Nemira, 2005, București/ p.154)”.

Identitatea lirică a lui Marcel Turcu de aici provine: din această inconfundabilă și niciodată trădată modalitate de a trăi poezia ca altceva, ceva în întregime altminteri decât viața cea repede trecătoare...

Scriu în casa mea de vacanță, așezată între creste de munți, pe Valea Tocului, la Săvârșin. În răstimpuri, privind pe fereastră pădurile cădelnițându-și frunzele ruginite de dorul primăverii, ascult cvartetele beethoveniene, amintindu-mi vorbele pe care i le-a spus Haydn la o primă întâlnire, la insistențele tânărului Beethoven de a i se spune totul despre arta sa: „Ei bine, dacă vrei, îți spun că, după părerea mea, se va găsi întodeauna în operele dumitale ceva, n-aș spune bizar, ci neașteptat, neobișnuit; firește, pretutindeni, lucruri frumoase, chiar admirabile, dar ici și acolo, câte ceva straniu, întunecat, pentru că dumneata însuși ești cam sumbru... și straniu, iar stilul muzicianului este întodeauna omul.”

Trec, pentru cumpărături, prin apropierea Castelului Regal. Aici, unde de ceva vreme, stăpân absolut, este românașul nostru, Radu Duda. L-am întâlnit odată la Căpîlăș, însoțit de princiara sa soție. Privind-o atunci pe această fiică a regelui Mi-

toamnă frumoasă, atât de frumoasă, încât chiar și repetenții vieții, trăind-o, ar putea să învețe să conjuge verbul „a iubi”. Într-o astfel de toamnă, maestrul Beligan, m-a convins definitiv, că nu există infirmitate mai grea, decât infirmitatea inimii

hai, alături de frumosul ei soț, gândul, mi-a zburat la marea artistă evreică, Sarah Bernhard, care, a venit la Brăila, pentru a juca pe scena de la Comunal, în 1910, însoțită de iubitul ei, un june levantin nu francez. Au fost cazați la „Hotel Francez” (actualul Muzeu municipal). Ea avea bijuterii și glorie și geniu, dar era bătrână, și el n-avea nimic... dar avea tinerețe...

Rembrandt - Moara

Îngăduindu-mă imigrant în „Beligania”, într-o seară cu seninătăți de sărbătoare - și Beethoven

vorbea de „meleagurile împărăției mele” - maestrul Radu Beligan, l-a amintit în repetate rânduri, pe Ion Iancovescu. Revăzându-l recent în rolul flașnetarului din „Două lozuri”, mi-am amintit că pe acest actor fabulos, supranumit „Împăratul”, după reordonarea statală socialistă a fondurilor monetare, adică după reforma monetară, îl puteai întâlni, alături de Băltățeanu, de Tudor Mușatescu, de Talianu, mâncând pe tibișir, la cârciuma boemă a celebrului Dobrică. Pentru ei, pentru artiști, gătea Dobrică celebrele sale musacale, „sublimele fasole făcăluite, indimenticabilele sale chiftele, rafinații săi raci cu mușej de usturoi”; pe tibișir... Negustor versat acest Raguot al mahalalelor Bucureștiului, îi plăcea să stea la masă cu „artiștii”. Ei bine, într-una din zile, Dobrică, fascinat de personalitatea lui Puiu Iancovescu, se așează la masa acestuia, ascultând disciplinat ca un elev silitor, „șueta strălucitoare” a „Împăratului”, după care, sfelnic și candid deopotrivă, întrebă: „Ai auzit, coane Puiu, ce spunea ăla Nerone, când ardea Roma?” Iancovescu, îndesând tutunul în celebra sa pipă „Bruyère”, îl întreabă ușor malițios, ușor academic: „Ce, domnule Dobrică?”, la care Dobrică, încântat ca un curtean ce a stărnit interesul „Împăratului”, cu o voce voit profundă de bas, asemănătoare cu a lui Sparafucile, tâlharul ucigaș din „Rigoletto”, continuă: „Coane Puiu, nebunul ăla de Nerone-împărat spunea: Pi... mă-sii!”

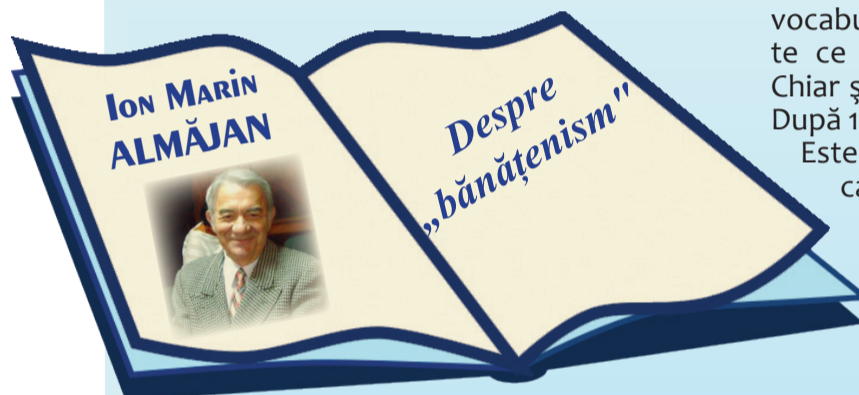
1971, martie. Alexandru Jebeleanu, redactorul șef al revistei Orizont, mă trimite la Hotelul P.C.R. să-i iau un interviu lui Victor Eftimiu. E în Timișoara, va ține o conferință despre teatrul grec, revista noastră trebuie să marcheze prezența lui în oraș. Mă așteaptă la ora șase, să fiu acolo. Să nu întârzi.

La șase fără un sfert sunt în holul hotelului și aștept, aștept. Apare o blondă superbă care-mi spune că ea e secretara maestrului, ea mă va conduce în cameră. Surâde și mă previne: maestrul e în pat fiindcă e un pic obosit, a avut parte de niște gazde minunate care l-au plimbat peste tot. E obosit, dar îmi va da interviul. Celebrul scriitor e în pat, înfilit în pături, dar nu doarme. Mă

așteaptă așa, cu capul în pernă. Îmi spune că superba doamnă care m-a întâmpinat este nepoata lui Ilarie Chendi, marele critic, am auzit de el? Se ridică în capul oaselor ca să-mi atragă atenția că i-lustrul Chendi a fost prietenul lui. Știu că ați fost prieten și cu Mircea Eliade, spun repede, ca să supralicitez. Nuuuuuuuu, zice iritat Maestrul. Nu pot spune că am fost prieten cu el, el era mai tânăr. Era prea tânăr. Dar el a scris foarte bine despre mine, fooooooarte bine. A scris că e genial, susură nepoata criticului Ilarie Chendi. Daaa, a scris foarte bine. Dar și eu i-am luat apărarea atunci când toți îl atacau. Ca niște fiare. Dacă vrei să scrii că am fost apropiat de el, scrie. Îl făceau pornograf. Eu i-am luat apărarea, trebuia să le spun proștilor ce înseamnă pornograf.

Pe urmă Victor Eftimiu laudă Timișoara și își amintește iar de tinerețea lui pariziană. Suntem în timpul inundațiilor, deplângem soarta inundațiilor, apoi Maestrul își amintește cum s-a revărsat Sena când el era la Paris. Ce umezeală era atunci la Paris. De acolo i se trag reumatismele - din vremurile în care era la Paris și s-a revărsat Sena. Pe la începutul secolului, precizează

domnișoara Chendi. Da, zice cu of Maestrul, de-aia îl iubiți voi pe Eliade, fiindcă e la Paris. Nu-i la Paris, surâde frumoasa blondă, e în America. Da, știu că e în America, dar Parisul l-a făcut celebru. A scris foarte bine despre mine. Dar și eu... Ați scris că nu e pornograf, că e un adevărat scriitor, intervine superba nepoată. Da da, ce vrei să mă mai întreb? Îl întreb, discutăm, eu notez ca un redactor conștiincios al revistei Orizont. Discuția se mută mereu spre reumatismele pariziene, Victor Eftimiu îmi spune cât îl chinuie. Iată ce poate face societatea capitalistă. O roagă pe superba blondă să se așeze în pat lângă el ca să-i calmeze durerile. Plec repede, ajung la redacție și dactilografiez interviul. Redactorul șef îmi atrage atenția că nu are rost să scriu povestea cu Mircea Eliade - lui i se pare că a inventat-o. Să o scoatem. Interviul apare semnat Valeriu Ganea. E fără Mircea Eliade și fără intervențiile secretarei. La Zăguzeni descopăr, în arhivele doamnei Kugler, articole care îmi arată că Victor Eftimiu n-a fantazat. Există, în „Cuvântul”, un ultraelogios eseu despre Victor Eftimiu, Maestrul n-avea cum să uite de el. Eftimiu este contestat, spune Mircea Eliade, fiindcă este bărbat frumos. „Frumusețea de bard pervers” i-a adus neșansa.

Am citit cu plăcere și cu interes comentariul d-lui Grama (din „Monitor Cultural”). Sunt eu însumi un bănățean, nu fâlos, dar mândru de originea mea bănățeană. Nefericita formulare lansată de versificatorul în grai George Gârda Tot sau tăt Banatu-i fruncea, ne-a adus multe belele. Loviți în orgoliul propriu, ardelenii au răspuns: O fi Banatul fruncea, dar Ardealul-i mintea. La rândul lor reghețenii nu au scăpat și nici acum nu scapă prilejul să ne ironizeze pe această temă. Cred că este o exagerare să afirmăm că noi bănățenii am fost mai patrioți, mai deosebiți, mai luptători decât alți români. Istoria ne-ar putea oferi exemple multe și mari de patriotism și de sacrificiu ale românilor din celelalte provincii. Este adevărat că trecutul istoric al Banatului se deosebește de cel al celorlalte provincii românești. Cei mai cunoscuți istorici, banatologi, Costin Feneșan și Nicolae Bocșan, acesta din urmă în cartea *Contribuții la istoria iluminismului românesc* au adus argumente temeinice privitor la această temă. Domnul Grama scrie că foarte puțin timp Banatul a fost sub ocupație turcească. Depinde cum privești acest timp. Din perspectiva istoriei poate că afirmația este reală, dar cei 164 de ani de pașalâc n-au fost pentru Banat, în special pentru Banatul Timișoarei, o binefacere. Turcii au pustiit Banatul, războaiele purtate cu imperialii au dus populația autohtonă la ruină. Este adevărat că de pe urma lor n-au rămas multe lucruri, totuși la Lipova și Cenad sunt încă în picioare clădiri din acel timp, iar

în atenția cititorilor noștri

Revista „Scrisul bănățean” se distribuie prin rețeaua de difuzare a jurnalului „Banatul” în instituțiile de învățământ de pe cuprinsul Banatului istoric.

vocabularul limbii române are destule cuvinte ce ne amintesc de ocupația otomană. Chiar și toponimia are asemenea „amintiri”. După 1718, Banatul a fost încorporat Austriei.

Este perioada istorică numită de specialiști ca Banatul imperial. Din nefericire, Banatul n-a cunoscut preț de aproape un secol pace. A fost devastat de războaiele austro-turce, în special Banatul de Severin. Tocmai aceste pericole venite din partea imperiului otoman i-a obligat pe imperiali să înființeze la începutul mileniului, apoi regiamente de graniță alcătuite din țărani ce-și duceau traiul în respectiva zonă. La regimentul nr. 13 cu sediul în Caransebeș, compania nr. 1 a fost, la un moment dat, în comuna mea natală, Dalboșeț. Bunicul meu Călin își amintea cu venerație de împăratul de la Viena și ca el majoritatea almăjenilor. Firește, nu același lucru se poate spune despre ardeleni, care după ce l-au trădat pe Horia, dar mai ales pe lancul, l-au urât de moarte pe mincinosul de împărat. Să mai adaug că deși grănicerii au avut anumite avantaje, cel mai mare dintre acesta a fost absența domnilor de pământ, a latifundiilor, ei n-au fost stăpâni pe pământul pe care îl lucrau. Dacă-mi amintesc bine, abia la 1850, după lecția pe care Casa de Austria și magnații unguri au primit-o de la mișcarea revoluționară de la 1848, a fost desființată iobăgia și deținătorii de pământ au putut intra în posesie. În secolul al XVIII-lea împărăteasa Maria Theresia și mai apoi fiul ei Iosif al II-lea au făcut colonizări într-un Banat depopulat de războaie și de ciumă. Au fost aduși muncitori din Austria, Germania, Cehia, buni lucrători ai lemnului, în subteran la extracția de cărbune, în prelucrarea fierului etc., dar și baueri, adică pauri cum se zice acum în Banat. În unele cazuri autoritățile au mutat satele românești de pe pământurile mănoase și pe vatra lor au fost stabiliți coloniștii. În altele, mai ales în păduri, în condiții foarte dure coloniștii nu au rezistat și au părăsit locurile în care fuseseră plantați. N-am să continui cu nararea istorică.

Doresc să spun că, după părerea mea, buna înțelegere dintre români și sârbi, germani, unguri, evrei etc. n-a fost totdeauna, așa cum se afirmă, exemplu pentru restul lumii. Muculturalitate a fost, n-am ce zice, dar comunitățile etnice au trăit izolat, fiecare cu ale lui, ani buni. Au trăit izolat, când nu au făcut, precum biserica sârbă, care ne-a sârbizat numele, ne-a obligat să ascultăm slujba în slavonă și să citim Scriptura în chirilică. Chiar și învățământul a fost la un moment dat cu alfabet chirilic. În orașele mari și mai mici în centrul lor au avut acces doar sârbii, germanii și ungurii, românii și pe vremea Mariei Theresia evreii, nu au avut. Locul nostru a fost la periferie, în „palancă”. Ca urmare a acestor considerente au izbucnit două sau chiar trei mari răscoale ale românilor, bineînțeles reprimare sângeros. Lugojeanul A.C. Popovici implicat profund în Mișcarea Memorandistă a scris cartea *Statele Unite ale Austriei Mari* dar teoria federalizării imperiului nu avea nicio șansă. Habsburgii au fost surzi la doleanțele naționale ale românilor de-a lungul istoriei acestor provincii pe care le-au avut în stăpânire. Ei n-au putut crede nici în ultimul ceas că a venit vremea socotelilor. Da, Banatul a fost o provincie binecuvântată de Dumnezeu, datorită solului mănios din care stăpânirea austriacă a dorit să scoată profitul maxim datorită solului și subsolului, pădurilor. Binecuvântat a fost Banatul și pentru cântările sale, de la inegalabila doină la muzica corală mijloc de afirmare a sentimentului național în vremuri grele și exprimare a bucuriei de a trăi în timpuri mai bune. De altfel Lucian Blaga avea dreptate vorbind de zestrea etnografică bănățeană ca despre barocul etnografiei românești. Binecuvântat au fost spiritul de ordine și dragostea de muncă ale bănățeanului. O anume avuție, uneori nici măcar cine știe cât de mare, i-a dat sentimentul acela al orgoliului. Nu al truției, care este unul din cele mai mari păcate ale omului. Sunt, deci, mândru că sunt român și bănățean. Chiar dacă acum mândria mea pare nejustificată și desuetă.